

ПРОФЕСІЙНИЙ КОНФЛІКТНИЙ ДИСКУРС ЯК ІНТЕГРАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

У статті проаналізовано критеріальні ознаки професійного конфліктного дискурсу, його лінгвістичні та екстралінгвістичні властивості. Ключові поняття: типи дискурсу, тематична ознака, стратегічна ознака, конфліктна мовленнєва взаємодія.

Аналіз дискурсу як мисленнєвокомунікативної діяльності, яка являє собою сукупність процесу та результату і поєднує лінгвістичні та екстралінгвістичні чинники [1: 37], належить до провідних напрямків сучасного мовознавства, що визначає **актуальність** нашого дослідження.

Об'єктом дослідження є професійний конфліктний дискурс, а предметом виступає взаємодія його екстралінгвістичних та суто лінгвістичних властивостей, яка характеризує цей феномен як інтегральний.

Аналіз дискурсу включає два основні напрямки – макро- та мікро-аналіз. Макро-аналіз спрямований на моделювання дискурсу, встановлення його типології та вивчення певного типу (типів) дискурсу. Таким чином, дослідження, що проводиться, належить саме до цього напрямку.

Найбільш поширеними критеріальними ознаками, які лежать в основі виділення типів дискурсу, виступають тематична [2] та стратегічна [3] ознаки. Комбінацію цих ознак покладено в основу визначення типу дискурсу, що є об'єктом нашого дослідження: професійна діяльність формує його тематичний аспект, а конфліктна спрямованість – стратегічний. Стосовно останнього варто зауважити, що вивчення стратегій мовленнєвої поведінки у сучасних лінгвістичних роботах здебільше базується на теорії ввічливості Р. Браун та С. Левинсона та описаних авторами стратегіях [4]. Проте, незважаючи на їх меншу чисельність, випадки конфліктної мовленнєвої взаємодії також заслуговують на увагу [5; 6], що і спонукало нас звернутись до аналізу професійного конфліктного дискурсу. **Метою** цієї статті є визначення інтегрального характеру професійного конфліктного дискурсу (ПКД) із попереднім уточненням його критеріальних ознак.

Отже, тематичну ознаку, яка є першою константною рисою досліджуваного типу дискурсу, розуміємо як макротему тексту (сукупності текстів) – мовно-мовленнєвих творів. Професійна діяльність як макротема визначає ще одну константну характеристику ПКД, яка підпорядкована тематичній ознаці та випливає з неї: приналежність комунікантів до однієї професійної чи виробничої групи. Професійне спілкування передбачає сумісну трудову діяльність і вимагає від комунікантів належної професійної підготовки та знань у певній галузі. Таким чином професійне спілкування спостерігаємо між такими комунікантами, як, наприклад, лікар-лікар, лікар-медсестра, лікар-фармацевт, тощо, наприклад

(1) "Let's go in here a minute, Joe" O'Donnell opened the door to a small office.

O'Donnell was elaborately casual. " Joe, I think you should quit riding people at these meetings".

" Why?" Pearson was direct.

All right, O'Donnell thought, if that's the way you want it. Aloud he said, "Because it gets us nowhere." He allowed his voice to take on an edge.

"I pointed out a wrong diagnosis – that's all". Pearson was aggressive himself now. "Do you suggest we keep quiet about such things?" (A. Hailey, The Final...)

З огляду на те, що переважна більшість населення в англomовних країнах - це представники середнього класу, саме їх спілкування, репрезентоване у творах художньої літератури, було обране матеріалом дослідження.

Другою критеріальною ознакою, яка константно представлена в КПД, є його стратегічна ознака – дискурсивна стратегія конфронтації [7]. Оскільки ця стратегія не є такою, що завжди властива професійному дискурсу, ПКД можна схематично представити таким чином:

Слід зазначити, що, окрім вказаних константних ознак, які характеризують ПКД як тип дискурсу, йому притаманна і низка мінливих рис. Це, зокрема, умови спілкування: офіційність/неофіційність ситуації, наявність інших учасників, соціальні (професійні; посадові тощо) характеристики комунікантів, їх особистісні якості; а також умови, що спричиняють наявність об'єктивної конфліктної ситуації [8]. Усі ці показники ситуації, конструюючись у ментальних структурах як чинники дискурсивного контексту, інтерактивно взаємодіють із текстом, впливають на його мікротему, актомовленнєвий репертуар, спосіб представлення ілюкцій та

пропозиційного змісту, вибір конкретних мовних засобів. Інтерактивність цього процесу полягає в тому, що саме у вербальних засобах актуалізується конфліктна ситуація, що об'єктивно існує. Саме через це ПКД постає як сукупність процесу та результату.

Розглянемо тепер, яким чином взаємодія екстралінгвістичних та суто лінгвістичних чинників характеризує ПКД як інтегральний феномен.

Професійна діяльність, успіхи у роботі, кар'єрний зріст займають високе місце на культурно-детермінованій шкалі цінностей американців та англійців [9; 10]. Тому, щоб бути професійно-успішним, англослов'янські комуніканти схильні нехтувати гармонію у спілкуванні та вдаватися до конфліктних дій, у тому числі і мовленнєвих. Так, у наступному прикладі мовленнєва конфліктна взаємодія між чоловіком та дружиною, обидва є медпрацівниками, обумовлена саме протиріччями у їх поглядах на професійну діяльність:

(2) "But would you prescribe it for a patient?"

"I don't have to. Fortunately I'm not an obstetrician or a gynecologist"

"Fortunately?"

"A slip of the tongue." Andrew said impatiently, "Let's talk about something else".

"No," Celia persisted; there was an edge to her voice. "I want to talk about this because it's important to both of us."

(A. Hailey, Strong...)

У ПКД знаходить своє відбиття ціла низка національно-специфічних рис, що притаманні представникам англослов'янської лінгвокультурної спільноти. До них, зокрема, належить законослухняність: так, у наступному прикладі підозра у зв'язку з мафією є тією об'єктивною конфліктною ситуацією, яка призводить до взаємних конфліктних мовленнєвих дій двох юристів:

(3) Robert Di Silva turned to Jennifer Parker "I want her held for obstructing justice, for tampering with a witness in a capital case, for conspiracy, for..." He was incoherent with rage. In her anger, Jennifer found her voice. "You can't prove a single one of those charges because they are not true. I-I may be guilty of being stupid, but that's all I'm guilty of, no one bribed me to do anything" (S. Sheldon)

Професійна діяльність – макротема ПКД, визначає його як такий що є проявом внутрішньогрупового конфлікту. На це вказують мікротеми ПКД, наприклад:

спосіб здійснення професійних дій:

(4) "Well," Alexander said diffidently, "isn't just doing the two tests alone...a bit out of date."

Bannister said sharply, "Suppose you tell me why." (A. Hailey, The Final...)

засоби, застосовані у процесі трудової діяльності:

(5) "Oh, my God!" Dr. Stavely put a hand on her head in an incredulous gesture. "Do you really believe that sophomoric argument/ When it isn't just about Valium. When every major drug that one company brings out is copied by the others. That's why pharmaceutical research should be directed and controlled by government, thought paid for by the drug firms" (A. Hailey, Strong...)

"Now I can't believe you're serious," Celia said. "You'd want drug research controlled by the same politicians who wrecked Social Security, spend billions needlessly, can't balance a budget, and would sell their mothers for votes. Why, under that arrangement, penicillin wouldn't be the market yet." (A. Hailey, Strong...)

ступінь професійної компетенції комунікантів:

(6) "But don't you understand? - the other way isn't foolproof". Alexander spoke tensely; without realizing it he had raised his voice. "With the two tests we're doing here you can get a negative test result, and yet a mother's blood may still be sensitized and dangerous to the baby. You could kill a newborn child that way" (A. Hailey, The Final...)

На те, що ПКД є внутрішньо груповим конфліктом, вказують і мовні засоби, такі, які експлікують спільно-групову приналежність комунікантів – терміни, професійні жаргонізми, аббревіатури тощо.

Але слід зазначити, що ПКД може набувати також і рис міжгрупового конфлікту. Причому, за нашими спостереженнями, комуніканти схильні до підкреслення міжгрупових ознак(1) коли когнітивними підвалинами ПКД є внутрішньоособистий конфлікт, спричинений когнітивним дисонансом [11]:

Jennifer was furious. "The inquisition is over. I asked you to leave." Adam put the magazine down and said quietly, "Miss Parker, do you think we could discuss this calmly for a moment?"

"No!" The old rage boiled up in Jennifer again. "I have nothing more to say to you or your damned disciplinary committee. I'm tired of being treated like- like I'm some kind of criminal" (S. Sheldon)

(2) коли зовнішній, міжособистий конфлікт виникає через протиріччя, що лежить за межами професійної діяльності

"No way! He's guilty of murder plain and simple!"

Jennifer tried to control her anger. "I thought the jury was supposed to decide that."

"Robert Di Silva smiled at her without mirth.

"You don't know how heartwarming it is to have an expert like you walk into my office and explain the law to me"

"Can't we forget our personal problem? I –"

"Not as long as I live"(S. Sheldon)

З огляду на мовно-мовленнєві засоби реалізації дискурсивної стратегії конфронтації, фіксуємо як такі, що є проявом відкритої загрози особі адресата, вербальної агресії мовленнєві акти експресиви негативної модальності та мовленнєві акти комісиви – загрози; інвентивні лексичні засоби, які містять сему негативної оцінки, тощо – приклад (9), а також такі, де загроза особі представлена у непрямий спосіб-приклад (10).

(9) Now the older man risen from his chair. Whatever the provocation, Alexander had overstepped the bounds between physicians and technologist. Head forward, Pearson shouted, "That'll do! I said I'm not interested in a tissue processor, and that's what I meant, and I don't want any argument about it. He came around the desk until he was directly in front of Alexander, his face close to the younger man's. And there's something else I want you to remember:

I'm the pathologist here and I'm running this department. I don't mind suggestions if they're reasonable. But don't get stepping out of line understand?" (A. Hailey, The Final...)

(10) From across the table Charlie Dornberger motioned with his pipe. "I don't think Dr Pearson intended-" Angrily Bartlett cut him off. "Of course you don't think so. You're a friend of his." (A. Hailey, The Final...)

Вищевикладене дає підстави зробити висновок, що ПКД є національно-специфічним та соціальним феноменом, у якому особистісний чинник також набуває значної ваги. Взаємодія усіх цих чинників знаходить своє відбиття у мовно-мовленнєвих засобах і демонструє інтегральний характер цього типу дискурсу.

Перспективою дослідження є аналіз специфіки мовних та мовленнєвих засобів реалізації загрози особі у ПКД.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шевченко И.С., Морозова Е.И. Дискурс как мыслекоммуникативное образование // Вісник Харків. нац. ун-та ім. В.Н. Каразіна. – Х.: Константа, 2003. – № 586. – С. 33-37.
2. Чернявская В.Е. Дискурс как объект лингвистических исследований // Текст и дискурс. Проблемы экономического дискурса. – СПб: Изд. СПб гос. ун-та экономики и финансов, 2001. – С. 11-22.
3. Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации. – Киев. – 1997. – 300 с.
4. Brown P., Levinson S. Politeness: Some Universals in Language use. – Cambridge: Cambridge University Press, 1980. – 340 p.
5. Culpeper I. Towards an anatomy of impoliteness // Journal of Pragmatics. – 1996. – V. 25. - № 3. – P. 349-367.
6. Фролова И.Е. Конфликтное речевое взаимодействие // Вісник Харків. нац. ун-та ім. В.Н. Каразіна. – Х.: Константа, 2001. – № 537. – С. 23-29.
7. Фролова И.Е. Системные основания определения конфликтного дискурса // Вісник Харків. нац. ун-та ім. В.Н. Каразіна. – Х.: Константа, 2001. – № 537. – С. 23-29.
8. Петровская ...О понятийной схеме социально-психологического анализа конфликта // Психология конфликта. Серия: Хрестоматия по психологии, сост. Н.В. Гришина. – СПб: Питер, 2001. – С. 298-310.
9. Гудков Д.Б. Теория и практика межкультурной коммуникации. – М.: ИТДГК "Гнозис", 2003. – 288 с.
10. Стернин И.А. Введение в речевое воздействие. – Воронеж: АОЗТ "Полиграф", 2001. – 251 с.
11. Фролова И.Е. лингвистическая конфликтология // Вісник Харків. нац. ун-та ім. В.Н. Каразіна. – Х.: Константа, 2003. – № 586. – С. 56-61.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

Haily A. The Final Diagnosis. – М.: Просвещение, 1983. – 303 с.

Haily A. Strong medicine. – London: Pan Books, 1985. – 476 p.

Sheldon S. Range of Angel. – London: Pan Books, 1980. – 384 с.

Матеріал надійшов до редакції 1.04. 2004 р.

Кудоярова О. В. Профессиональный конфликтный дискурс как интегральный феномен.

В статье анализируются критериальные признаки профессионального конфликтного дискурса, его лингвистические и экстралингвистические особенности. Ключевые понятия: типы дискурса, тематические признаки, стратегические признаки, конфликтная речевая ситуация.

Kudoyarova O. V. Professional Conflict Discourse as Integral Phenomenon.

The article analyses criterion characteristics of professional conflict discourse, its linguistic and extralinguistic peculiarities. The key notions: discourse types, theme characteristic, strategic characteristic, argumentative sequence.